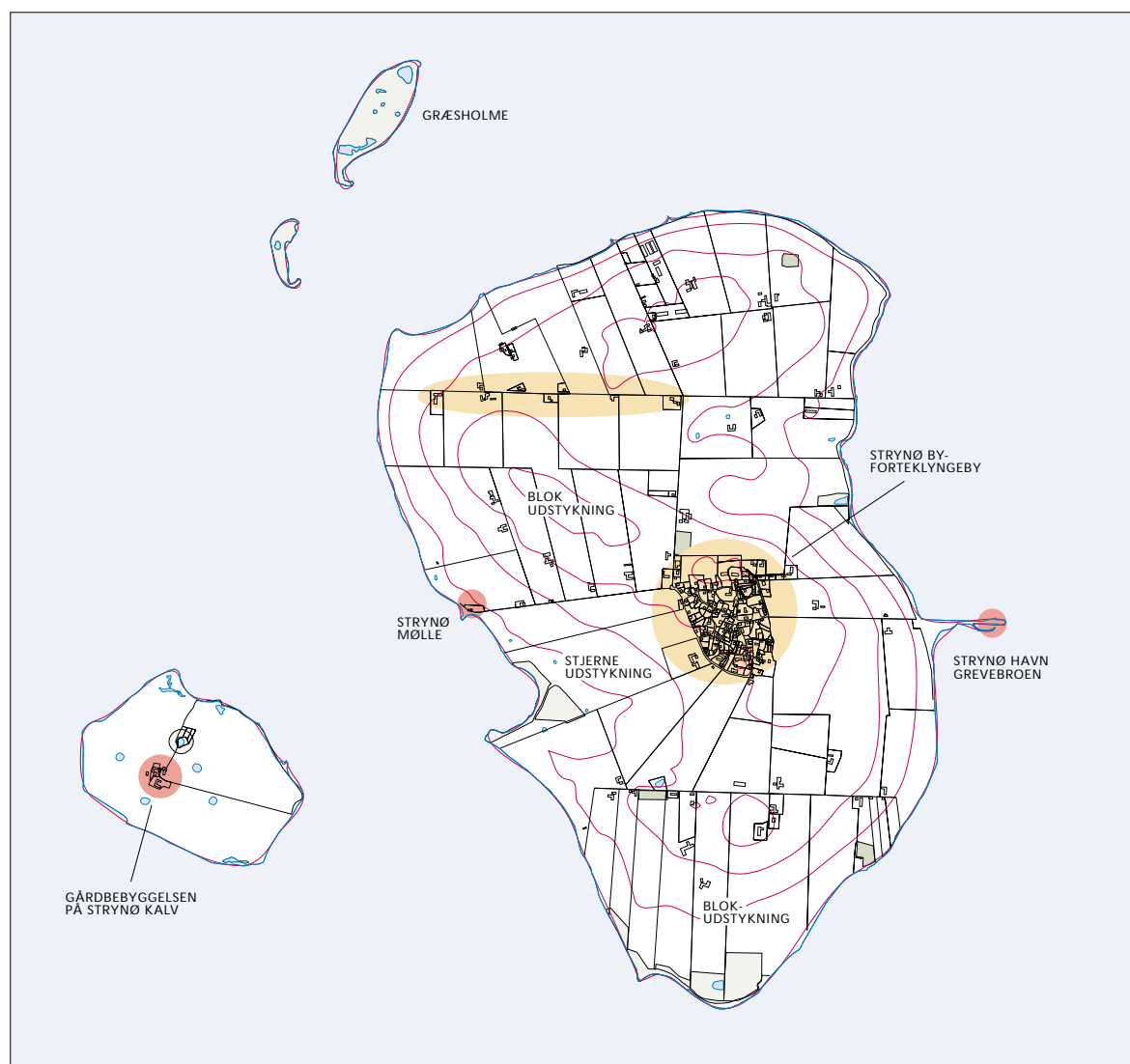

Befolkning og historie

Strynø og Strynø Kalv, 1:30.000

Strynø og Strynø Kalv hører til de mest fascinerende og egenartede af øhavets kulturmiljøer. De oprindelige livsbetingelser var landbrug og fiskeri. Men med søfartens udvikling i 1800-årene ændredes forholdene. En gruppe af sømandshusmænd etablerede sig. Deres huse dominerer stadig bebyggelsesbilledet i Strynø By, som rummer store bevaringsværdier. Også den skarptskårne og stadig eksisterende udskiftningsfigur må prioriteres højt i en bevaringssammenhæng, tillige med andre kulturbetingede anlæg som skibsbroen, kirken, skolen og møllen.

Strynø er en lidt langstrakt bakke, som har fået sin nuværende afgrænsning ved landsenkning gennem de sidste 5.000-6.000 år. Siden yngre stenalder afslutning findes kun få arkæologiske spor efter mennesker. Strynø blev først atter beboet ved tilflytning i senmiddelalderen. Tilflytterne havde ikke adgang til gavntre eller brændsel og andre nødvendigheder på selve øen. Men middelalderens udviklede landbrug og et vist mål af vareproduktion og markedsøkonomi, gjorde det realistisk at slå sig ned på Øhavets småøer.

Landsbyen blev anlagt på det højeste sted, inde på midten af øen. Gårdene lå i en krans om en indre plads, forten. I 1588 noterede biskop Jacob Madsen i sin visitatsbog, at der var 30 gårde på øen. Frem til midten af 1700-årene voksede antallet til 50, hvor det holdt sig de følgende ca. 200 år. Formentlig var det befolkningens udnyttelse af ålegræs til gødning, som fra 1600-årene åbnede for et mere intensivt og højere ydende landbrug.

Befolkningen fortsatte med at vokse i 1700-årene. Gårdene blev egaliseret i to størrelsesgrupper, og da antallet af gårde ikke forøgedes, etablerede den voksende befolkning sig som husmænd, der bosatte sig på ledige grundstykker på byjorden. Forten blev således efterhånden tæt bebygget.

Strynø blev udskiftet i 1810. Man anvendte en blandet stjerne- og blokudskiftning til henholdsvis de større og de mindre gårde. Stjerneudskiftningen udgik fra landsbyen og optog det meste af øens midterste del. Blokudskiftningen blev udlagt omkring to parallelle veje i nord og syd.

Strynø har en spændende bygningshistorie. Ved gadekæret Postens Dam, først for i byen, ses et af Pe' Bagers små femfags huse.

De 21 husmænd med jord fik lodder på den nord-vestligste del af øen. Udskiftningen var en afspejling af ældre brugsforhold, men i en nytildannet skikkelse. Af gårdene udflyttede alle de mindre, halvdelen af de større og en hovedpart af husene. De fleste i tidsrummet 1830-1860. I dag er de små familiebrugs tid forbi, og mange af bygningerne finder en alternativ anvendelse.

Det ældre udskiftningslandskab står oprukket af enrækkede læhegn, som en fysisk markering af de 200 år gamle skelgrænser. Hegnslovene fra 1869-1872 satte her som andre steder fart i hegnsplantningerne. Men betydningen af læ blev først almindelig accepteret ind i 1900-årene. Også dette kulturtræk er i dag truet af landbrugets moderne brugsformer.

Sømænd og byggeskik

Livstræsprossen er et særkende for dørenes vinduesudsmykning på Strynø.

Fra midten af 1800-årene havde øhavets hastigt voksende handelsflåde behov for arbejdskraft. En del af befolkningstilvæksten på Strynø fandt beskæftigelse ved at tage hyre i flåden, og kunne dermed forblive på øen i stedet for at rejse væk. Mere og mere godstransport flyttede dog efterhånden over på mange jernbaner, som blev anlagt i perioden ca. 1870-1910, og da handelsflåden efterfølgende gik fra sejl til motor, svandt behovet for arbejdskraft ind.

Bebyggelsen i Strynø By stammer i hovedsagen fra perioden 1860-1910, da først sømænd, siden skippere og fiskere etablerede sig efter gårdenes udflytning.

Kort efter midten af 1800-årene var Strynø et klondike for driftige folk, hvoraf mange var ærøboere. Møllebygger Mads Jørgensen, bager og murer Peder Christensen Jeppesen, kaldet Pe' Bager, og købmand Christen Albertsen kom fra Ærø som tilflyttere.

Indtil omkring 1890 blev de fleste huse bygget af Pe' Bager. Hans huse var små øst-vestorienterede bygninger med lave halvvalmede tage. De havde ofte tjæret sokkel, pudset og hvidkalket murværk og grønmaledede vinduer med to opsprossede rammer. Midt på en af husets langsider sad en tofløjet indgangsdør med ruder øverst, hvori var indfældet den for Strynø karakteristiske livstræsprosse. Sokkelstenene var genbrug fra stengærderne mellem gårdstofferne.

Op ad Kirkevej hænger blåregnens graciøse blomsterklaser ud over vejskellet.

På Skippervej 5 står dette lille, fine og renfærdige bygningsemsemble.

På Stjernegade er et andet af de små sømandshuse indfanget. Her forsynet med to høje skorstenspiber og det karakteristiske, tværstillede anneks.

Livstræsprossen fra Strynø er kun registreret et enkelt sted uden for øen, så sprossemesteren har været at finde blandt øens snedkere.

Fra omkring 1880 fik husene sadeltag. Øst-vestorienteringen blev bibeholdt i store træk, men indgangsdøren blev placeret ud til gaden, uanset om der var tale om gavl eller langside. Bygningens udstrækning var næsten kvadratisk. Gavlene var udsmykket med blændinger og savsnitstik, og langsiderne ofte forsynet med sålbænksbånd. Gulkalkning var her et traditionelt farvevalg, men også hvidkalkning var almindeligt.

Fra 1890 blev bygningskroppen forlænget og soklen sat af kløvede marksten, facaderne blev tungere udsmykket, sadeltaget fik gavlkamme, og husene blev, som noget afgørende nyt, orienteret efter gaden. Denne gruppe af huse afløstes i 1900-1910 af en ny type i blank mur og med en mere stilfærdig dekoration.

Byggeskikken afspejler bygherrerne. Det var først søfolk i handelsflåden, der frem til ca. 1880-1890 byggede sig huse. Efterfølgende var det hovedsageligt småskippere. Deres position viser sig i form af større, facadeorienterede huse, til forskel fra de tidligere uprætentløse boliger for lønarbejdende søfolk. Senere byggede nogle enkelte fiskere sig huse. Stemningen blev mere stilfærdig, og omkring 1. verdenskrig var det stort set forbi med at bygge nye boliger.

De grundmurede huse var solide og har holdt rimeligt godt gennem tiden. Da væksten gik i stå, blev de ikke heller ikke udskiftet eller opblandet med nye. Tværtimod er mange løbende blevet ombygget, så de modsvarer nutidens krav, men med respekt for det oprindelige hus' konstruktioner og udseende.